



Inventariserend Veldonderzoek d.m.v.  
proefsleuven, inclusief variant archeologische  
begeleiding

**Evertsen-van Speykstraat, Leiden  
Gemeente Leiden**

*IDDS Archeologie rapport 2409*

**Colofon**

Projectnummer	50610217
OM-nummer	4737726100
ELO-code	ZHB01
In opdracht van	Portaal
Auteurs	J. Irving, A.M.H.C. Koekkelkoren
Redactie	S. Moerman
Versie	1.2
Status	definitief

Autorisatie

S. Moerman	Senior KNA Archeoloog	8-4-2020
------------	-----------------------	----------

Goedkeuring

C. Brandenburgh	Erfgoed Leiden en Omstreken	6-5-2020
-----------------	-----------------------------	----------

© IDDS Archeologie  
Noordwijk, mei 2020  
ISSN 2212-9650

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever

## **SAMENVATTING:**

In opdracht van Portaal heeft archeologisch onderzoeksbureau IDDS Archeologie op 23-24 oktober, 25-28 november en 4 en 11 december 2019 en op 16-17 maart 2020 onderzoek uitgevoerd in de Zeeheldenbuurt in het oosten van Leiden. Het onderzoek bestond uit zowel een proefsleuvenonderzoek variant archeologische begeleiding als een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven. Het onderzoek is uitgevoerd voor de voormalige woonblokken aan de Evertsentraat 31-37a en 32-48a, Van Speykstraat 1-23 en 12-42, Trompstraat 25-31 en Munnikenstraat 1a en 1b.

Het uitgangspunt van het Programma van Eisen was een begeleiding van de ondergrondse sloop en een proefsleuvenonderzoek met mogelijke doorstart naar een opgraving. Tijdens het veldwerk is deels afgeweken van deze insteek en is in nauw en herhaaldelijk overleg met het bevoegd gezag gekozen voor een combinatie van de strategieën. De reden hiervoor is dat de aanwezige funderingen niet reikten tot het archeologisch niveau. Daarom zijn sommige werkputten aangelegd op het archeologisch niveau in het kader van de archeologische begeleiding (WP1, WP2, WP4 en WP5). Bij de begeleiding is dieper gegraven dan nodig was voor de sloop, zodat een vlak aangelegd kon worden op het archeologisch niveau. Daarom voldeden deze werkputten tevens als proefsleuven. De resultaten van het onderzoek gaven geen aanleiding voor een doorstart naar een opgraving, waardoor verder onderzoek niet nodig was.

De deelgebieden zijn in fasen onderzocht. Voorafgaand aan het slopen bij de deelgebieden is na het onderzoek van WP1-3 eerst een kijkgat aangelegd om te onderzoeken of de te slopen funderingen tot in het archeologisch niveau reikten (WP9-10). Dit bleek niet het geval, waardoor een verdere sloopbegeleiding niet is uitgevoerd. In de nog niet onderzochte zones zijn vervolgens nog proefsleuven aangelegd (WP6-8). Ook deze resultaten gaven geen aanleiding tot vervolgonderzoek. Daarmee is het onderzoek afgerond.

De resultaten van het onderzoek sloten aan bij wat bekend was van het gebruik van het plangebied voor het bouwrijp maken in de 20<sup>e</sup> eeuw. Het gebied was als tuingrond in gebruik. De aangetroffen sporen bestaan uit sloten, greppels, kuilen en een paadje. Deze sporen getuigen van het extensieve gebruik van het plangebied.

## **INHOUDSOPGAVE:**

<b>ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN HET PLANGEBIED.....</b>	<b>4</b>
<b>1. INLEIDING .....</b>	<b>5</b>
1.1. Onderzoekskader .....	5
1.2. Doel- en vraagstellingen van het onderzoek .....	5
1.3. Ligging van het plangebied.....	6
<b>2. VOORONDERZOEK.....</b>	<b>7</b>
2.1. Cultuurlandschap.....	7
2.2. Archeologie.....	7
2.3. Historie.....	8
2.4. Archeologische verwachting.....	8
<b>3. WERKWIJZE .....</b>	<b>9</b>
3.1. Algemeen.....	9
3.2. Uitvoering per deelgebied en aanpassingen op het PvE .....	9
3.3. Werkwijze .....	10
<b>4. RESULTATEN VAN HET VELDWERK.....</b>	<b>11</b>
4.1. Fysische geografie.....	11
4.2. Sporen en vondsten.....	12
<b>5. SYNTHESE .....</b>	<b>13</b>
<b>6. BEANTWOORDING VAN DE ONDERZOEKSVRAGEN.....</b>	<b>14</b>
<b>7. CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN.....</b>	<b>15</b>
7.1. Aanbevelingen .....	15
<b>LITERATUUR EN KAARTEN.....</b>	<b>16</b>
<b>LIJST VAN AFKORTINGEN EN BEGRIPPEN .....</b>	<b>17</b>
<b>BIJLAGEN</b>	
1. Topografische kaart	
2. Periodentabel	
3. Overzichtskaart	
4. Allesporenkaart	
a. WP1-2	
b. WP3	
c. WP4-5	
d. WP6 en WP9	
e. WP7 en WP10	
f. WP8	

## Administratieve gegevens van het plangebied

<i>Toponiem</i>	Evertsen-van Speykstraat
<i>Gemeentelijke code</i>	ZHB01
<i>Onderzoekmeldingsnummer</i>	4737726100
<i>Plaats</i>	Leiden
<i>Gemeente</i>	Leiden
<i>Deelgebieden</i>	Deelgebied A: Evertsenstraat 32-38, Munnikenstraat 1a-1b Deelgebied B: Eversenstraat 40-48a, Van Speykstraat 12-42, Trompstraat 25-31 Deelgebied C: Van Speykstraat 1-32 Deelgebied D: Evertsenstraat 31-37a
<i>Kadastrale aanduiding</i>	Deelgebied A: Leiden K 3821, 3823 Deelgebied B: Leiden K 3829, 3945 Deelgebied C: Leiden K 4629, 4628, 4622, 4585, 4328 Deelgebied D: Leiden K 3824
<i>Provincie</i>	Zuid-Holland
<i>Coördinaten Centrum</i>	Deelgebied A: 94.720/ 463.650 Deelgebied B: 94.790/ 463.670 Deelgebied C: 94.820/ 463.665 Deelgebied D: 94.710/ 463.620
<i>Oppervlakte plangebied</i>	9.000 m <sup>2</sup>
<i>Oppervlakte onderzoeksgebied</i>	Totaal: 4760 m <sup>2</sup> Deelgebied A: 810 m <sup>2</sup> Deelgebied B: 2365 m <sup>2</sup> Deelgebied C: 1165 m <sup>2</sup> Deelgebied D: 420 m <sup>2</sup>
<i>Onderzoekskader</i>	Sloop en herontwikkeling
<i>Uitvoerder</i>	IDDS Archeologie Contactpersoon: mevr. A.M.H.C. Koekkelkoren Postbus 126 2200 AC Noordwijk (ZH) Tel: 071-4028586 E-mail: akoekkelkoren@idds.nl
<i>Bevoegde overheid</i>	Erfgoed Leiden en Omstreken Contactpersoon: mevr. dr. C. Brandenburgh Postbus 16113 2301 GC Leiden Tel: 071-5167959 E-mail: c.brandenburgh@erfgoedleiden.nl
<i>Beheer en plaats van documentatie en vondsten</i>	Gemeentelijk depot voor bodemvondsten Leiden Postbus 16113 2301 GC Leiden
<i>Uitvoeringsperiode onderzoek</i>	23-24 oktober, 25-28 november, 4 en 11 december 2019 . 16-17 maart 2020

# 1. Inleiding

## 1.1. Onderzoekskader

In opdracht van Portaal heeft archeologisch onderzoeksbureau IDDS Archeologie op 23-24 oktober, 25-28 november en 4 en 11 december 2019 en op 16-17 maart 2020 onderzoek uitgevoerd in de Zeeheldenbuurt in het oosten van Leiden. Het onderzoek bestond uit zowel een proefsleuvenonderzoek variant archeologische begeleiding als een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven. Het onderzoek is uitgevoerd voor de voormalige woonblokken aan de Evertsentraat 31-37a en 32-48a, Van Speykstraat 1-23 en 12-42, Trompstraat 25-31 en Munnikenstraat 1a en 1b.

De aanleiding voor dit onderzoek is de geplande nieuwbouw die op dezelfde plaats is gepland als de te slopen bebouwing stond. De nieuwbouw zal worden onderheid. Door Erfgoed Leiden is geadviseerd een archeologische begeleiding van de sloop plaats te laten vinden. Vervolgens dient een proefsleuvenonderzoek plaats te vinden met een mogelijke doorstart naar een archeologische opgraving. Conform dit advies is het onderzoek gestart, maar tijdens het onderzoek is in overleg plaatselijk afgeweken van deze werkwijze. Dit staat beschreven in hoofdstuk 3.

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 4.1 (KNA; Centraal College van Deskundigen 2018), en conform het geactualiseerde Programma van Eisen (PvE) dat voor dit onderzoek is opgesteld door drs. S. Moerman van IDDS Archeologie (Moerman 2020). Het veldwerk is uitgevoerd door A. Koekkelkoren (KNA archeoloog MA, dagelijkse leiding) en J. Irving, onder leiding van Y. Meijer (senior KNA archeoloog).

Deze rapportage bevat de resultaten van het onderzoek.

## 1.2. Doel- en vraagstellingen van het onderzoek

De doelstelling van de archeologische begeleiding en het proefsleuvenonderzoek is het aanvullen en toetsen van de gespecificeerde archeologische verwachting, zoals geformuleerd in het bureauonderzoek. Aan de hand van het veldonderzoek wordt informatie verkregen omtrent de aanwezige archeologische waarden (aard, omvang, datering, gaafheid, conservering en inhoudelijke kwaliteit). Vervolgens wordt een waardering van de archeologische waarden in het plangebied opgesteld. Om de doelstelling te realiseren dient op de volgende onderzoeksvragen een antwoord te worden gegeven:

- Hoe is de horizontale en verticale gelaagdheid van het bodemarchief ter plaatse?
- Hoe is de conservering van de vondsten en grondsporen?
- Wat is de aard, omvang en het verloop van de aanwezige archeologische sporen en spoorclusters?
- Uit welke periode dateren de sporen?
- Is er sprake van een fasering? Zo ja, welke?
- Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welk vondsttype of vondstcategorie behoren zij?
- Wat is de relatie van de aangetroffen resten tot vindplaatsen in de omgeving?
- Wat kan gezegd worden over de materiële cultuur in de verschillende gebruikperiodes? Wat zegt dit over de bewoners van het plangebied?
- Hoe zag het landschap er uit in de verschillende gebruikperiodes?
- Hoe was de vegetatieontwikkeling tijdens de gebruikperiodes?
- Wat was de maaiveldhoogte tijdens de gebruikperiodes?

### 1.3. Ligging van het plangebied

De ligging van het onderzochte gebied, oftewel het plangebied, is weergegeven in bijlage 1. Het plangebied ligt in de Zeeheldenbuurt, een 20<sup>e</sup>-eeuwse woonwijk ten oosten van het centrum van Leiden, en is verdeeld over vier deelgebieden (A-D) die niet overal aansluitend gelegen zijn. De exacte ligging en contouren van het plangebied zijn nader weergegeven in bijlage 3. Voorafgaand aan het veldonderzoek werd de bovengrondse bebouwing gesloopt (Figuur 1).



*Figuur 1. De Van Speykstraat ten tijde van de sloop van het oostelijke woonblok. Het westelijke blok (op de voorgrond) is reeds gesloopt en de vloeren zijn hier verwijderd.*

## 2. Vooronderzoek

Het vooronderzoek voor het plangebied is uitgevoerd in 2014, en bestond uit een karterend booronderzoek (Leuving 2014). Bij het opstellen van het Programma van Eisen zijn de resultaten van dat onderzoek aangevuld met de resultaten van het archeologisch onderzoek dat sindsdien in de Zeeheldenbuurt is uitgevoerd.

### 2.1. Cultuurlandschap

De ondergrond van Leiden bestaat uit Pleistocene afzettingen, gelegen op een diepte van 12 tot 16 m – NAP, met daarop Holocene afzettingen bestaande uit veen- en mariene zand- en kleipakketten. In een strook aan weerszijden van de Oude Rijn komen tevens fluviatiele klei- en zandafzettingen voor.

In West-Nederland werd de sedimentatie direct of indirect beïnvloed door de zeespiegelstijging. In de loop van het Holoceen, vanaf ca. 5000 jaar geleden, werd voor de kust een rij strandwallen gevormd, waardoor het achterland grotendeels werd afgeschermd van de zee. In het Hollandse getijdebekken achter de kustbarrière ontstonden afzettingen van zand en klei die tot het Wormer laagpakket van de Formatie van Naaldwijk worden gerekend. Verder landinwaarts kon als gevolg van de zeespiegelstijging veenvorming optreden (Basisveen, Nieuwkoop formatie).

Alleen via de mondingen van rivieren, zoals bij de Oude Rijn, bleef de zee toegang tot het achterland houden. Naarmate de mondingen dichtslibden en de zeespiegel bleef stijgen, verzoette het milieu gaandeweg en ontstond een dik veenpakket, het Holland Laagpakket. In perioden van grote zee-activiteit werden vanuit de zeegaten soms delen van het veen geërodeerd en vond opnieuw afzetting van klei en zand plaats (transgressiefasen, Walcheren Laagpakket van de Naaldwijk formatie).

Landinwaarts had de Oude Rijn de meeste invloed op de vorming van het landschap. De invloed van de Oude Rijn begon rond 4400 voor Chr., waarbij de bedding van de rivier zich regelmatig verlegde en aan weerszijden van de actieve geul oever- en komafzettingen (klei en zand) werden afgezet. Ook ontstonden in het lage achterland achter de oeverwallen kreek- en geulsystemen. De oeverafzettingen langs deze kreek en geulen lagen relatief hoog in het landschap. Op deze afzettingen kan bewoning vanaf de ijzertijd voorkomen.

### 2.2. Archeologie

Op het Waardeiland zijn op meerdere locaties archeologische vondsten gedaan. Het overgrote deel betreft vondsten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd, afkomstig uit de historische binnenstad van Leiden. Op de meest westelijke punt van het eiland bevindt zich de laatmiddeleeuwse Burcht (monument 3069). De enige oudere vondsten zijn ongeveer 320 m ten noordoosten van het plangebied gemeld. Het gaat om Merovingische vondsten, gedaan in een volkstuin, die waarschijnlijk gerelateerd kunnen worden aan een grafveld (Archisnr. 3105453100). Booronderzoek in 2012 toonde hier intacte profielen en afgedekte bodems aan (Archisnr. 2365349100).

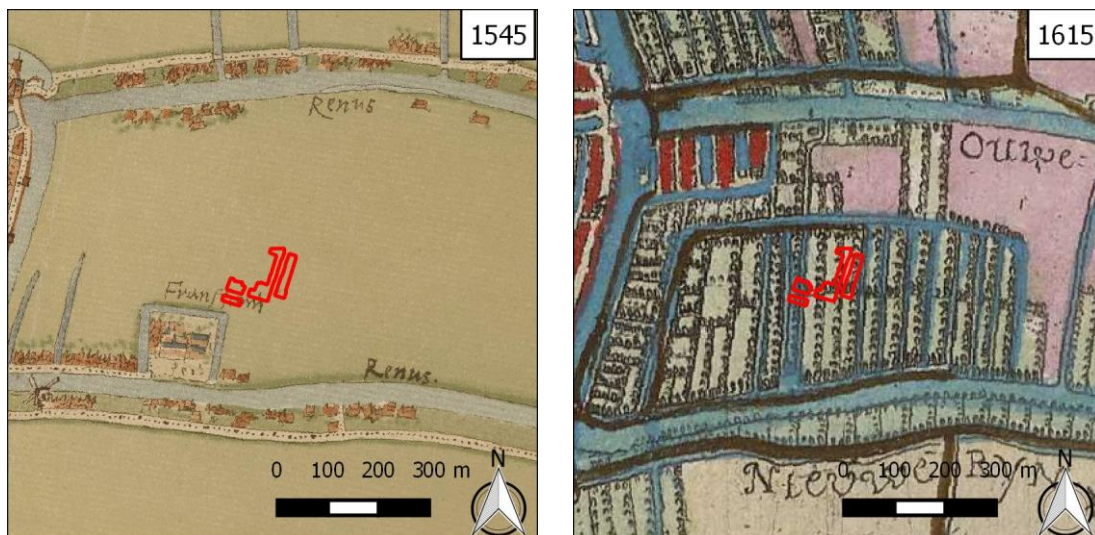
In 2016 hebben een archeologisch proefsleuvenonderzoek en aansluitend een opgraving plaatsgevonden in het plangebied Oosterhof, direct ten zuiden van het plangebied. Tijdens het proefsleuvenonderzoek werden twee vindplaatsen aangetroffen: grondsporen, waaronder de Broersloot en wellicht enkele andere greppels, die dateren vanaf de Late Middeleeuwen en steenbouwsporen die op basis van de datering van de bakstenen jonger zijn dan de 17<sup>e</sup> eeuw (Moerman 2016). Tijdens de opgraving is het middeleeuwse greppelsysteem in kaart gebracht. De Broersloot lijkt jonger te zijn en uit de Nieuwe tijd te dateren. Er zijn niet veel meer steenbouwsporen aangetroffen dan al bekend waren uit het proefsleuvenonderzoek (Meijer / Moerman 2019). Van de Broersloot is bekend dat deze onder de huizen aan de Evertsenstraat doorloopt: de gevels van enkele huizen zijn in het verleden vervangen omdat deze verzakten.



### 2.3. Historie

Op de oudste historische kaarten, Van Deventer uit ca. 1545 en de kaart van het Hoogheemraadschap van Rijnland uit 1615, is het plangebied slechts globaal te plaatsen (Figuur 2). In 1545 lag direct ten zuidwesten van het plangebied het Minrebroedersklooster. Dit klooster is gesticht in 1445 en gesloopt voorafgaand aan het beleg van Leiden, in 1572. Eventuele bebouwing in het plangebied zal in dat jaar ook (bovengronds) gesloopt zijn. Het klooster staat dan ook niet meer afgebeeld op de kaart uit 1615. Op die kaart heeft het plangebied een agrarisch grondgebruik. Het gebied wordt doorsneden door vele brede noord-zuid lopende sloten, waaronder de Broersloot.

Op de latere historische kaarten heeft het plangebied een agrarisch grondgebruik en is geen bebouwing aanwezig, tot de aanleg van de woonwijk in het begin van de 20<sup>e</sup> eeuw. Het bouwplan waar het plangebied toe behoorde, uitgevoerd door architect Jac. of J.A. van der Heijden, werd voltooid in 1926 (Meurs / Sennema / van Doorn 2011).



Figuur 2: Het plangebied op het oudste historisch kaartmateriaal.

### 2.4. Archeologische verwachting

Karterend booronderzoek heeft uitgewezen dat in het plangebied sprake is van zandige estuariene afzettingen, bedekt met een pakket oeverafzettingen van de Oude Rijn (zandige en siltige klei). Op de natuurlijke afzettingen ligt een ophogingspakket. Het verwachte vondstniveau in de top van de oeverwal is waarschijnlijk verdwenen, maar eventueel aanwezige grondsporen kunnen nog wel (deels) bewaard zijn gebleven. Daarom kunnen archeologische resten uit de Romeinse tijd tot en met de Vroege Middeleeuwen in het plangebied niet uitgesloten worden. Deze resten kunnen voorkomen vanaf ongeveer 70 cm –mv. In de onderliggende estuariene afzettingen zijn geen humeuze en/of ontkalkte lagen of archeologische indicatoren aangetroffen, waardoor binnen het plangebied geen archeologische resten uit de IJzertijd meer worden verwacht.



### 3. Werkwijze

#### 3.1. Algemeen

Het uitgangspunt van het Programma van Eisen was een begeleiding van de ondergrondse sloop en een proefsleuvenonderzoek met mogelijke doorstart naar een opgraving. Tijdens het veldwerk is deels afgeweken van deze insteek en is in nauw en herhaaldelijk overleg met het bevoegd gezag gekozen voor een combinatie van de strategieën. De reden hiervoor is dat de aanwezige funderingen niet reikten tot het archeologisch niveau.

#### 3.2. Uitvoering per deelgebied en aanpassingen op het PvE

De ondergrondse sloopbegeleiding is in eerste instantie uitgevoerd ter plaatse van woonblok Evertsenstraat 31-37a (deelgebied D). Hier is de grond tussen de funderingen ontgraven en is een vlak aangelegd in het oosten (WP1, 57 m<sup>2</sup>) en het westen van het woonblok (WP2, 10 m<sup>2</sup>). Daaruit is gebleken dat in dit blok geen archeologische resten aanwezig zijn en dat het niveau waarop ze werden verwacht ook niet werd verstoord door de geplande sloop. In totaal is reeds 67 m<sup>2</sup> aangelegd, in plaats van de 40 m<sup>2</sup> van de geplande proefsleuf. In overleg met het bevoegd gezag is daarom besloten geen nader onderzoek uit te laten voeren ter plaatse van dit woonblok.

Aan de overzijde, Evertsenstraat 32-38a (deelgebied A), waren twee panden niet gesloopt in verband met de wetgeving op Flora en Fauna. Om deze locatie te kunnen onderzoeken is daarom een proefsleuf (WP3) gegraven die diagonaal in het deelgebied ligt, namelijk van noordoost naar zuidwest. Daarbij is niet gegraven ter plaatse van de voormalige bebouwing, maar is een representatief deel van het deelgebied ontgraven. De aangelegde proefsleuf (19 m bij 3 m) is een meter smaller en korter dan de geplande proefsleuf (20 bij 4 m). In overleg met het bevoegd gezag is ook voor deze locatie bepaald dat de locatie voldoende is onderzocht en dat hier geen doorstart naar een opgraving nodig is en de ondergrondse sloop niet begeleid hoeft te worden.

In deelgebied B is in het noorden gestart met de begeleiding van de ondergrondse sloop (WP4 en WP5). Ook hiervoor werd eerst een vlak aangelegd in de top van het archeologisch niveau alvorens de muurresten werden gesloopt. In totaal is 162 m<sup>2</sup> aangelegd. Uit deze begeleiding bleek dat ook hier de onderkant van de funderingen niet reikte tot in het archeologisch niveau. Daarop is in overleg met het bevoegd gezag besloten om verder af te zien van de ondergrondse begeleiding voor dit hele deelgebied. Het gebied van de woonblokken aan de Trompstraat en van Speykstraat is voldoende onderzocht. Het deel aan de Evertsenstraat is onderzocht door middel van een proefsleuf (WP6, 49 m<sup>2</sup>). In deze sleuf zijn geen behoudenswaardige resten aangetroffen, waardoor ook hier is geadviseerd geen doorstart naar een opgraving uit te voeren.

Voor deelgebied C is nog een extra controlemoment ingevoerd om te controleren of ook hier de onderkant van de funderingen niet reikt tot aan het archeologisch niveau (WP10). Dit bleek het geval, waardoor ook hier in overleg met het bevoegd gezag kon worden afgezien van een begeleiding van de ondergrondse sloop. Wel zijn hier de geplande twee proefsleuven aangelegd (WP7 en WP8) conform het PvE. In overleg met het bevoegd gezag is besloten om de noordelijke werkput (WP7) een kwartslag te draaien ten einde een historisch bekende sloot te lokaliseren. Daarmee kon worden voorkomen dat WP8 volledig in een sloot werd aangelegd. Op basis van de resultaten van WP7 is WP8 circa vier meter naar het westen verplaatst. Ook in dit deelgebied zijn geen behoudenswaardige archeologische resten aangetroffen en is geen doorstart naar een opgraving ingezet.

Deelgebieden B en C waren vervuild en zijn daarom onder saneringscondities uitgevoerd. Dit vormde geen beperking voor het onderzoek.

### 3.3. Werkwijze

De werkputten zijn laagsgewijs aangelegd met een graafmachine met een gladde bak. In iedere werkput is één vlak aangelegd, direct onder het maaiveld van vóór de bouw van de woningen.

Alle vlakken zijn opgeschoond, gefotografeerd en digitaal getekend. Vondsten zijn verzameld per spoor of per laag. De vlakken en de stort zijn afgezocht met de metaaldetector. De sporen zijn selectief gecoupeerd, waarbij moderne sporen niet zijn onderzocht. De coupes zijn gefotografeerd en getekend (schaal 1:20). In iedere werkput van het proefsleuvenonderzoek is een profielkolom opgeschoond, gefotografeerd en getekend (schaal 1:20).

Na afloop van het onderzoek zijn de werkputten weer dichtgemaakt.



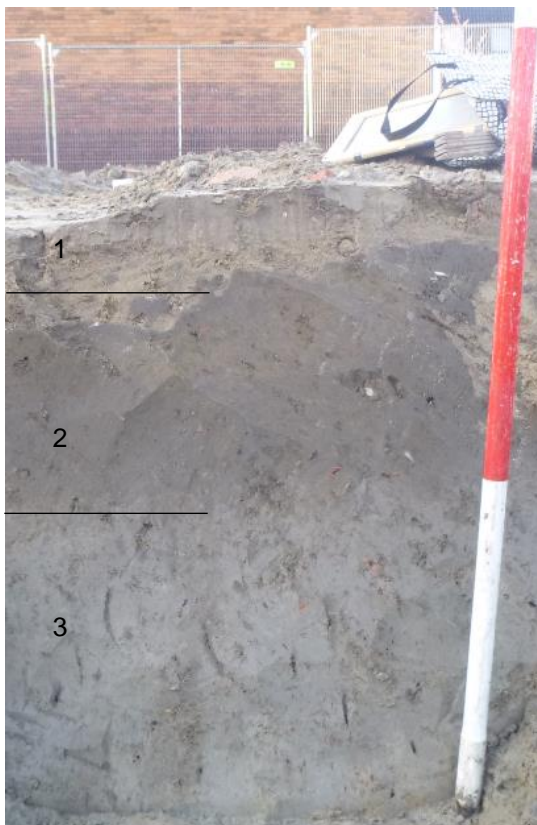
*Figuur 3. Aanleg van WP8. De foto is richting het noorden genomen.*

## 4. Resultaten van het veldwerk

### 4.1. Fysische geografie

De opbouw van de ondergrond is in het hele plangebied vrijwel gelijk. De ondergrond bestaat uit gelaagde afzettingen van zand- en kleilagen. Deze zijn alleen aangetroffen bij de dieper aangelegde delen, zoals in WP2. Deze afzettingen bevinden zich dieper dan -1,0 m NAP en gaan naar boven geleidelijk over in matig siltige klei. De top van de siltige klei is omgewerkt met humeus materiaal, de oude bouwvoor. De overgang naar het humeuze pakket bevindt zich op gemiddeld -0,45 m NAP. Iets onder dit niveau is het vlak aangelegd. De natuurlijke afzettingen van zand en klei zijn afgezet als oeverafzettingen van de Oude Rijn.

De humeuze laag is ontstaan toen het gebied tussen de twee takken van de Rijn niet meer regelmatig overstroomde. Met name het gebruik van het plangebied voor tuinbouw in de Nieuwe tijd zal voor een groot deel hebben bijgedragen aan de vorming van de humeuze laag. Deze laag is bedekt met een humeus en vaak puinhoudend pakket dat is opgebracht toen de Zeeheldenbuurt werd gebouwd omstreeks 1930. Dit pakket diende om het gebied bouwrijp te maken. Ter plaatse van de funderingen van de woningen is de humeuze laag vrijwel volledig afgegraven. In de tuinen heeft geen afgraving plaats gevonden. Het oude maaiveld lag op gemiddeld 0,2 m NAP, het nieuwe en huidige maaiveld ligt op circa 0,3-0,5 m NAP. De dikte van het ophoogpakket varieert tussen de 10 en 50 cm.



Figuur 5. Natuurlijke bodemopbouw (3) met humeuze bovenlaag (2) en opgebracht pakket (1).



Figuur 4. Bodemopbouw ter plaatse van de fundering van een buitengevel. De oorspronkelijke bouwvoor bevindt zich tussen de twee zwarte lijnen.



## 4.2. Sporen en vondsten

Het aantal sporen en vondsten is zeer beperkt. In totaal zijn 13 sporen en 11 vondsten aangetroffen.

De sporen beperken zich met name tot sporen van de inrichting van het terrein vóór de bouw van de voormalige bewoning omstreeks 1930. S1 is toegekend aan de funderingsresten van de voormalige bebouwing, die zijn aangetroffen tijdens de begeleiding. Deze funderingsresten zijn niet overal ingetekend, omdat de sporen boven het archeologisch vlak bleven en de datering bekend is. De sporen van het landgebruik voor het bouwrijp maken bestaan uit enkele greppels (S2 en S11), kuilen (S4 en S9), sloten (S5, S7, S12 en S13), een paalkuil (S8), een staak (S10), een trappelzone, vermoedelijk van een paadje (S6) en een insteek van een geultje in de natuurlijk afzettingen (S3).



*Figuur 6. Een greppel in WP1 (S2), gedempt met bouwpuin en humeus materiaal.*

De greppels en sloten volgen de algemene oriëntatie van de sloten zoals bekend van historisch kaartmateriaal (Figuur 2). Deze sporen zijn soms, maar niet altijd, gedempt met puinhoudend materiaal, vermoedelijke tijdens het bouwrijp maken van het terrein. De overige sporen sluiten aan bij het gebruik van het plangebied als tuingrond. Daarbij zijn geen nieuwe inzichten aan het licht gekomen. De sporen zijn te dun gezaaid om een specifiek gebruik op een locatie te achterhalen.

De vondsten zijn beperkt tot enkele fragmenten aardewerk uit de Nieuwe tijd. De vondsten bestaan uit een oor van een steengoedkan met zoutengobe en –glazuur (V3) en roodbakend geglazuurd aardewerk (V1, V2, V4) waarbij in V1 nog een bodem van een kookpot met poten aanwezig is, die slechts spaarzaam geglazuurd is. De vondsten dateren uit de Nieuwe tijd B-C, waarbij de spaarzaam geglazuurde kookpot mogelijk iets ouder is.

De vondsten zijn afkomstig uit de bouwvoor (V2-4) en uit een gedempte greppel (V1, S2). Het dempingsmateriaal is waarschijnlijk van elders aangevoerd en geeft daarom geen datering van de greppel.

## 5. Synthese

De aangetroffen resten sluiten aan bij wat bekend was van het gebruik van het gebied voorafgaand aan de bouw van de woonwijk omstreeks 1930. Het gebied bestond uit tuinbouwgrond. Her en der stonden afrasteringen of wat (houten) gebouwtjes. De indeling van het gebied is hetzelfde gebleven vanaf de oorspronkelijke indeling in de Late Middeleeuwen - Nieuwe tijd A. De hoofdsloten lopen grofweg noord-zuid en zijn verbonden door kleinere sloten en greppels die daar haaks op staan en/of tussen liggen. Enkele van deze sloten en greppels zijn tijdens het onderzoek aangetroffen.

Het aangetroffen vondstmateriaal bestaat overwegend uit roodbakkend geglaazuurd aardewerk dat niet nauwkeurig te dateren is. De resten zijn vermoedelijk omgewerkt in de bouwvoor met het bemesten van de tuinen vóór de 20<sup>e</sup>-eeuwse bebouwing. V1 bestaat uit dempingsmateriaal van een greppeltje. Het dempingsmateriaal is vermoedelijk van elders aangebracht en draagt niet bij aan de datering van het spoor. Het is niet onwaarschijnlijk dat de greppel pas is gedempt in het begin van de 20<sup>e</sup> eeuw.

De vondsten en sporen samen vormen geen vindplaats. Hiervoor zijn de sporen te weinig en de ligging te verspreid.

## 6. Beantwoording van de onderzoeksvragen

- *Hoe is de horizontale en verticale gelaagdheid van het bodemarchief ter plaatse?*

De ondergrond bestaat uit kleiige oeverafzettingen die een omgewerkte humeuze top hebben. Dit was de oude bouwvoor tot het aanbrengen van een zandige, puinhoudende laag voor het bouwrijp maken van het terrein omstreeks 1930.

- *Hoe is de conservering van de vondsten en grondsporen?*

De grondsporen zijn nog in goede staat. De verstoringen voor de bestaande bebouwing reikten niet tot in het archeologisch niveau. Bovendien zijn de conserveringsomstandigheden redelijk gunstig in de kleiige grond.

- *Wat is de aard, omvang en het verloop van de aanwezige archeologische sporen en spoorclusters?*

De aangetroffen sporen bestaan uit sloten, greppels, kuilen, een paalkuil, een staak, een paadje en een natuurlijk geultje. De sporen liggen verspreid over het hele onderzoeksgebied, maar de omvang kon binnen de grenzen van de aangelegde werkputten vaak niet worden achterhaald.

- *Uit welke periode dateren de sporen?*

De aangetroffen sporen dateren uitsluitend uit de Nieuwe tijd. Op basis van historische gegevens is een datering vanaf de Late Middeleeuwen tot en met de 19<sup>e</sup> eeuw mogelijk.

- *Is er sprake van een fasering? Zo ja, welke?*

Op basis van de spaarzame resten kon geen fasering worden achterhaald.

- *Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welk vondsttype of vondstcategorie behoren zij?*

Het aangetroffen aardewerk dateert uit de Nieuwe tijd.

- *Wat is de relatie van de aangetroffen resten tot vindplaatsen in de omgeving?*

De resultaten van het onderzoek sluiten aan bij de resten die zijn aangetroffen bij eerdere onderzoeken aan de Zijlsingel (Irving/Koekkelkoren 2020), circa 100 m naar het westen en direct ten zuiden aan de Oosterhof (Moerman 2016; Meijer / Moerman 2019). Ook hier zijn met name resten van de perceelsindelingen, zoals sloten, aangetroffen in een gebied dat verder weinig intensief werd gebruikt. Bij de Oosterhof zijn wel nog resten van bebouwing aangetroffen uit de Nieuwe tijd B-C. Deze waren waarschijnlijk van schuurtjes en passen binnen het beeld van het tuinbouwgebied.

- *Wat kan gezegd worden over de materiële cultuur in de verschillende gebruikperioden? Wat zegt dit over de bewoners van het plangebied?*

Deze vraag is niet van toepassing. Er is geen sprake van bewoning in het plangebied vóór de 20<sup>e</sup> eeuw.

- *Hoe zag het landschap er uit in de verschillende gebruikperioden?*

Vanaf dat het gebied werd gebruikt, namelijk in de Nieuwe tijd (of mogelijk al Late Middeleeuwen) behoorde het gebied tot het schootsveld van Leiden en werd het voor niets anders gebruikt dan voor agrarische doeleinden. Het inpolderen van het gebied was niet nodig, omdat het een relatief hoog deel was van het landschap vanwege de ligging op de oever van de Oude Rijn. Dit gebied was dus bij uitstek geschikt als akker- en tuingrond, in tegenstelling tot de lager gelegen weidegronden in de omgeving van Leiden.

- *Hoe was de vegetatieontwikkeling tijdens de gebruikperioden?*

Op basis van de aangetroffen resten is het niet mogelijk om deze vraag te beantwoorden.

- *Wat was de maaiveldhoogte tijdens de gebruikperioden?*

Voorafgaan aan het bouwrijp maken van het plangebied lag het maaiveld op gemiddeld 0,2 m NAP.



## 7. Conclusie en aanbevelingen

In opdracht van Portaal heeft archeologisch onderzoeksbureau IDDS Archeologie op 23-24 oktober, 25-28 november en 4 en 11 december 2019 en op 16-17 maart 2020 onderzoek uitgevoerd in de Zeeheldenbuurt in het oosten van Leiden. Het onderzoek bestond uit zowel een proefsleuvenonderzoek variant archeologische begeleiding als een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven. Het onderzoek is uitgevoerd voor de voormalige woonblokken aan de Evertsentraat 31-37a en 32-48a, Van Speykstraat 1-23 en 12-42, Trompstraat 25-31 en Munnikenstraat 1a en 1b.

Tijdens het onderzoek zijn resten aangetroffen van het gebruik van het plangebied in de Late Middeleeuwen - Nieuwe tijd, tot de bouw van de huidige wijk omstreeks 1930.

### 7.1. Aanbevelingen

Tijdens de uitvoering van het onderzoek is nauw contact geweest met het bevoegd gezag (mevr. C. Brandenburg). Per deelgebied is overlegd over de noodzaak voor een archeologische begeleiding en of na het proefsleuvenonderzoek een doorstart naar een opgraving nodig was. De doorstart naar een opgraving is nergens uitgevoerd. In overleg met het bevoegd gezag is overeengekomen dat alle deelgebieden voldoende zijn onderzocht en nader onderzoek niet nodig is.

Het uitgevoerde onderzoek is op zorgvuldige wijze verricht volgens de algemeen gebruikelijke inzichten en methoden. Het archeologisch onderzoek is erop gericht om de kans op het onverwacht aantreffen dan wel het ongezien vernietigen van archeologische waarden bij bouwwerkzaamheden in het plangebied te verkleinen. Aangezien het onderzoek is uitgevoerd door middel van een steekproef kan echter, op basis van de onderzoeksresultaten, de aan- of afwezigheid van eventuele archeologische waarden niet gegarandeerd worden.

Wij wijzen u er graag op dat indien archeologische waarden worden aangetroffen, deze conform artikel 5.10 van de Erfgoedwet zo spoedig mogelijk bij de minister voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap gemeld dienen te worden. Dit kan door het invullen van het vondstmeldingsformulier op de website van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed ([www.cultureelerfgoed.nl](http://www.cultureelerfgoed.nl)) of door contact op te nemen met de InfoDesk ([info@cultureelerfgoed.nl](mailto:info@cultureelerfgoed.nl)).

## Literatuur en kaarten

Centraal College van Deskundigen, 2018: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie*, versie 4.1, Gouda.

León Subías, D. de, 2019: *Plan van aanpak. Evertsen/van Speykstraat in Leiden, gemeente Leiden, Noordwijk* (intern rapport, IDDS Archeologie).

Leuving, J.H.F., 2014: *Inventariserend Veldonderzoek, karterend booronderzoek, Zeeheldenbuurt te Leiden*, Leusden (Synthegra rapport S140089).

Meijer, Y. / S. Moerman, 2019: Archeologische opgraving: Oosterhof-Zeeheldenbuurt, Leiden, gemeente Leiden, Noordwijk (IDDS Archeologie rapport).

Meurs, P. / H. Sennema / J. van Doorn, 2011: *De Waard – Leiden. Cultuurhistorische verkenning*, Schiedam (Steenhuismeurs bv).

Moerman, S., 2019: (*actualisatie*) *Programma van Eisen. Evertsen/van Speykstraat in Leiden, gemeente Leiden, Noordwijk* (IDDS Archeologie).

Moerman, S., 2016: *Inventariserend veldonderzoek d.m.v. proefsleuven: Oosterhof-Zeeheldenbuurt, Leiden, gemeente Leiden. Fase 2, Noordwijk* (IDDS Archeologie rapport 1934).

[www.erfgoedleiden.nl/](http://www.erfgoedleiden.nl/)

## Lijst van afkortingen en begrippen

### Afkortingen

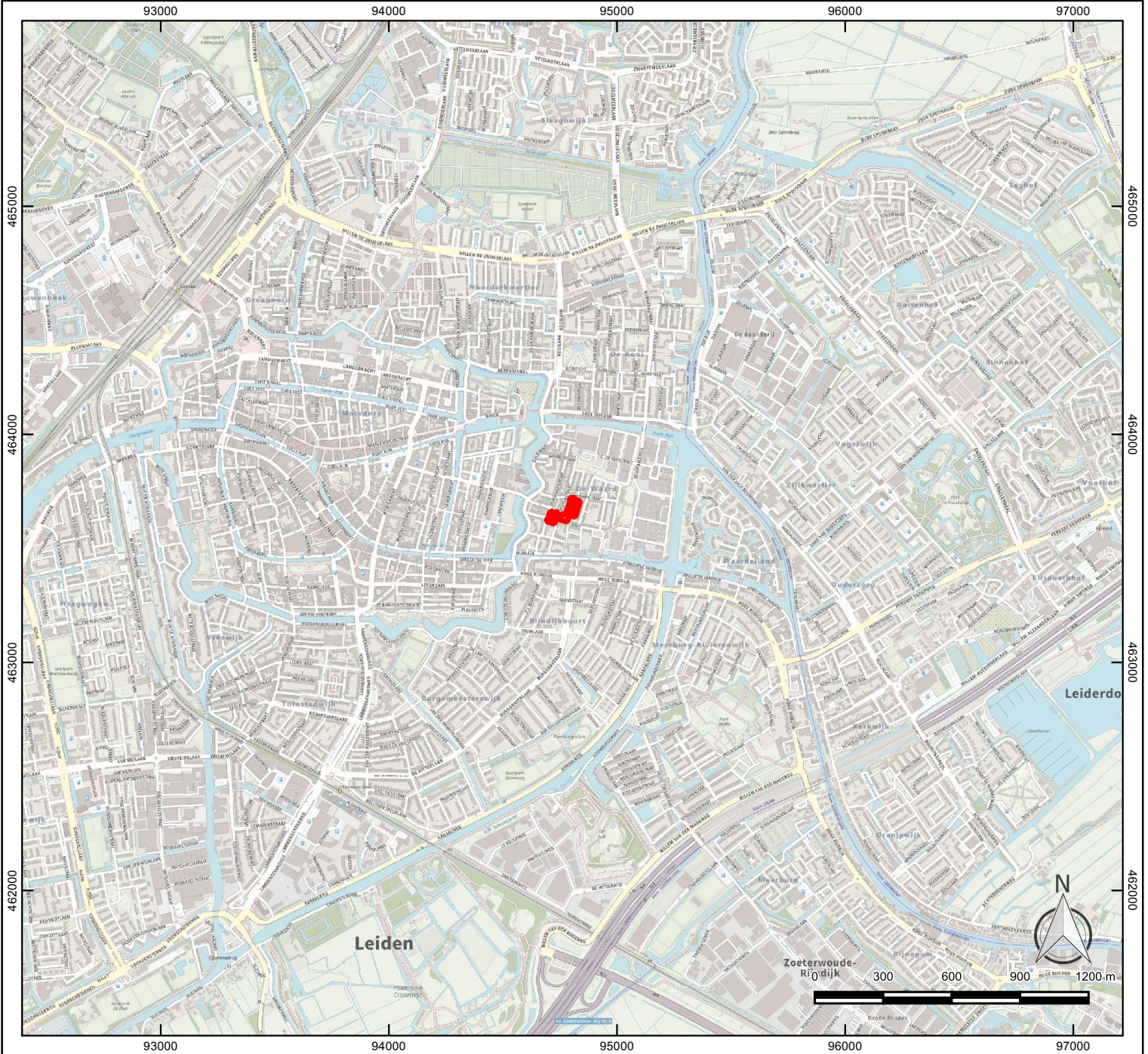
AHN	Actueel Hoogtebestand Nederland
AMK	Archeologische Monumenten Kaart
AMZ	Archeologische Monumentenzorg
Archis	Archeologisch Informatie Systeem
ASB	Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode
AWN	Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland
BP	Before Present (Present = 1950)
GHG	Gemiddeld Hoogste Grondwaterstand
GLG	Gemiddeld Laagste Grondwaterstand
GPS	Global Positioning System
indet	ondetermineerbaar
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
mv	maaiveld (het landoppervlak)
NAP	Normaal Amsterdams Peil
PvA	Plan van Aanpak
PvE	Programma van Eisen
RCE	Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
SIKB	Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer

antropogeen	Ten gevolge van menselijk handelen (door mensen veroorzaakt/gemaakt)
Archis-melding	Elke melding bij het centraal informatiesysteem (Archis)
artefact	Alle door de mens vervaardigde of gebruikte voorwerpen
bioturbatie	Verstoring van de oorspronkelijke bodemstructuur en/of transport van materiaal door plantengroei en dierenactiviteiten
buitendijks	Gronden die aan de rivierzijde van een dijk liggen. In het buitendijkse gebied liggen de uiterwaarden
conservering	Mate waarin grondsporen, anorganische en organische archeologische resten bewaard zijn
couperen	Het maken van één of meer verticale doorsneden door een spoor of laag om de aard, diepte, vullingen, vorm en relaties met andere fenomenen vast te stellen
Hollandveen	Holocene formatie, ontstaan tussen 3500 en 1500 voor Chr.
Holoceen	Jongste geologisch tijdvak dat nog steeds voortduurt (vanaf de laatste ijstijd: ca. 8800 jaar voor Chr.)
horizont	Kenmerkende laag binnen de bodemvorming
humus	Organische stoffen bevattend; bestaande uit resten van planten en dieren in de bodem
kom	Laag gebied waar na overstroming van een rivier vaak water blijft staan en klei kan bezinken
laag	Een vervolgbare grondeenheid die op archeologische of geologische gronden als eenheid wordt onderscheiden
Limes	de noordgrens van het Romeinse rijk
meander	Min of meer regelmatige lusvormige rivierbocht
meanderen	(van rivieren of beken) Zich bochtig door het landschap slingeren
oeverafzetting	Rug langs een rivier, bestaande uit overwegend kleiafzettingen
oeverwal	Langgerekte rug langs een rivier of kreek, ontstaan doordat bij het buiten de oevers treden van de stroom het grovere materiaal het eerst bezinkt
plangebied	Gebied waarbinnen de realisering van de planvorming het bodemarchief kan bedreigen
silt	Zeer fijn sediment met grootte 2-63 µm

stroomgordel	Het geheel van rivieroeverwal-, rivierbedding- en kronkelwaard-afzettingen, al dan niet met restgeul(en)
stroomrug	Oude riviergeul die zodanig is opgehoogd met zandige afzettingen dat de rivier een nieuwe loop heeft gekregen; blijft door inklinking van de komgebieden als een rug in het landschap liggen
vindplaats zeldzaamheid	Ruimtelijk begrensd gebied waarbinnen zich archeologische informatie bevindt Mate waarin een bepaald type monument schaars is (of is geworden) voor een periode of in een gebied



# Bijlage 1: Topografische kaart



## Legenda

 plangebied



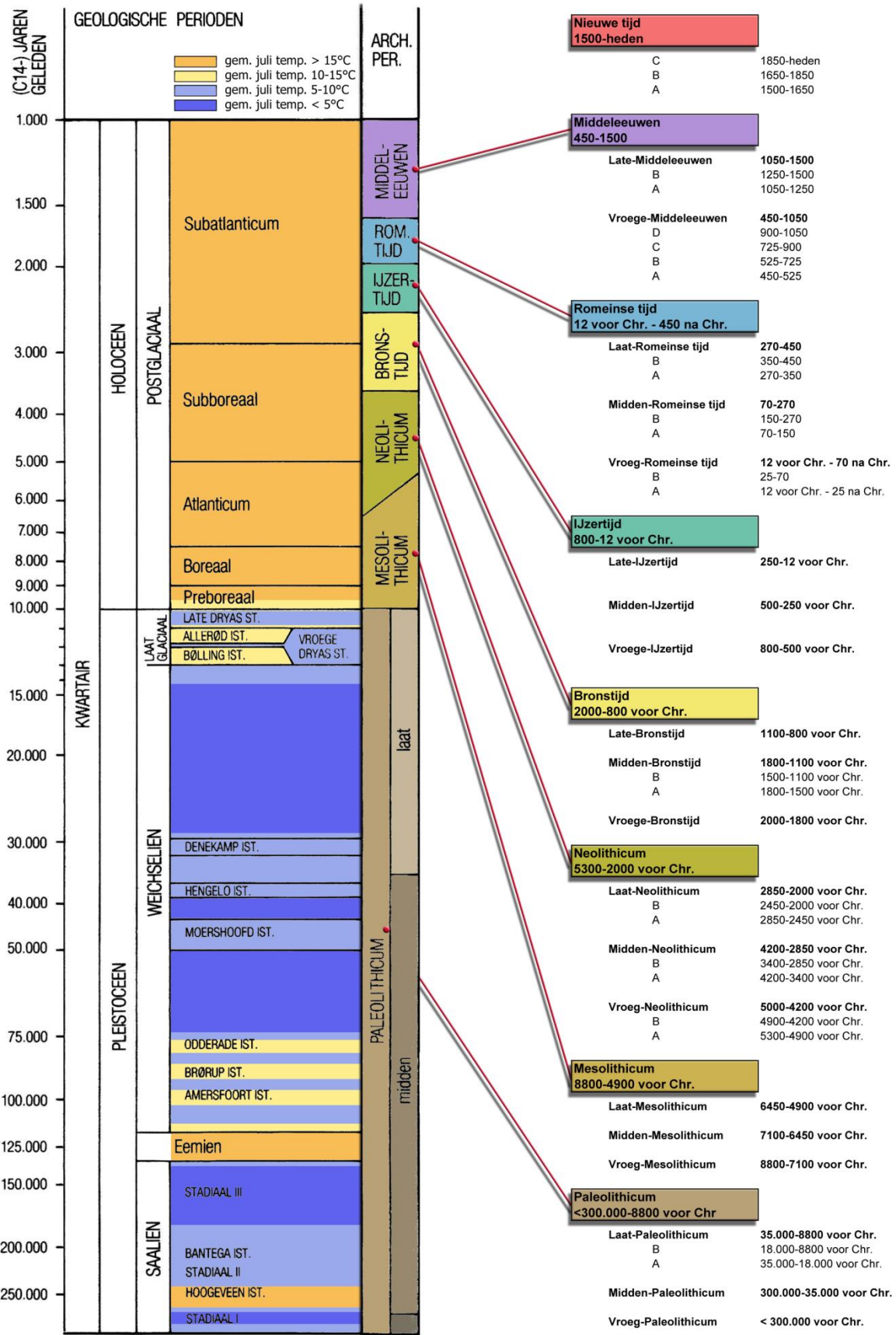
IDDS  
 's- Gravendijckseweg 37  
 2201 CZ Noordwijk  
 info@idds.nl  
 T 071 - 402 85 86

Postbus 126  
 2200 AC Noordwijk  
 info@idds.nl  
 T 071 - 402 85 86

Project: Evertsen-van Speykstraat, Leiden	
OM nr.: 4737726100	Versie: 1
Projectnr.: 50610217	Formaat: A4
Schaal: 1:25000	Datum: 18-3-2020
Tekenaar: JIR	

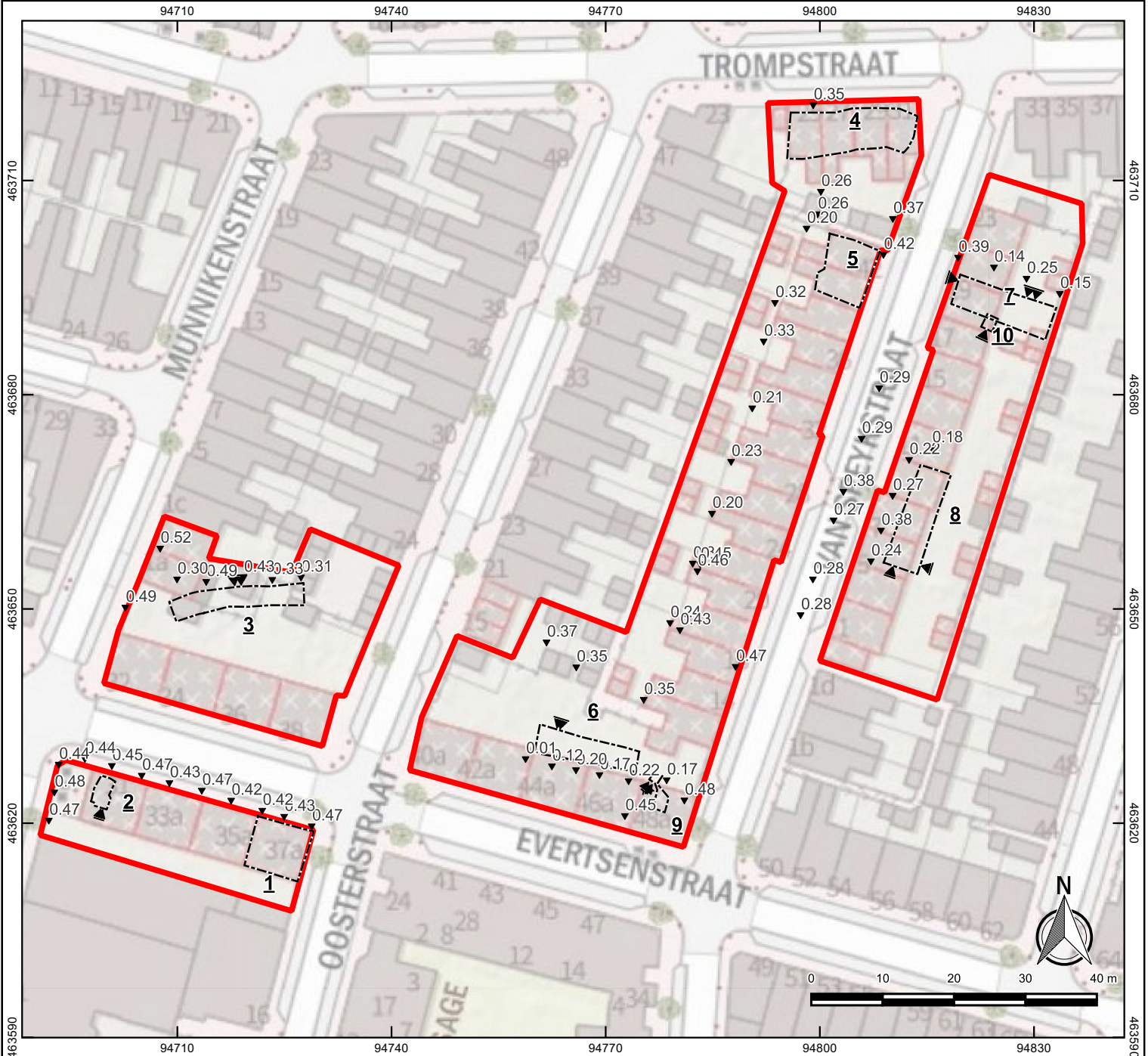


# Bijlage 2: Periodentabel





# Bijlage 3: Overzichtskaart



## Legenda

- plangebied
- werkput
- maaiveldhoogte
- profiel



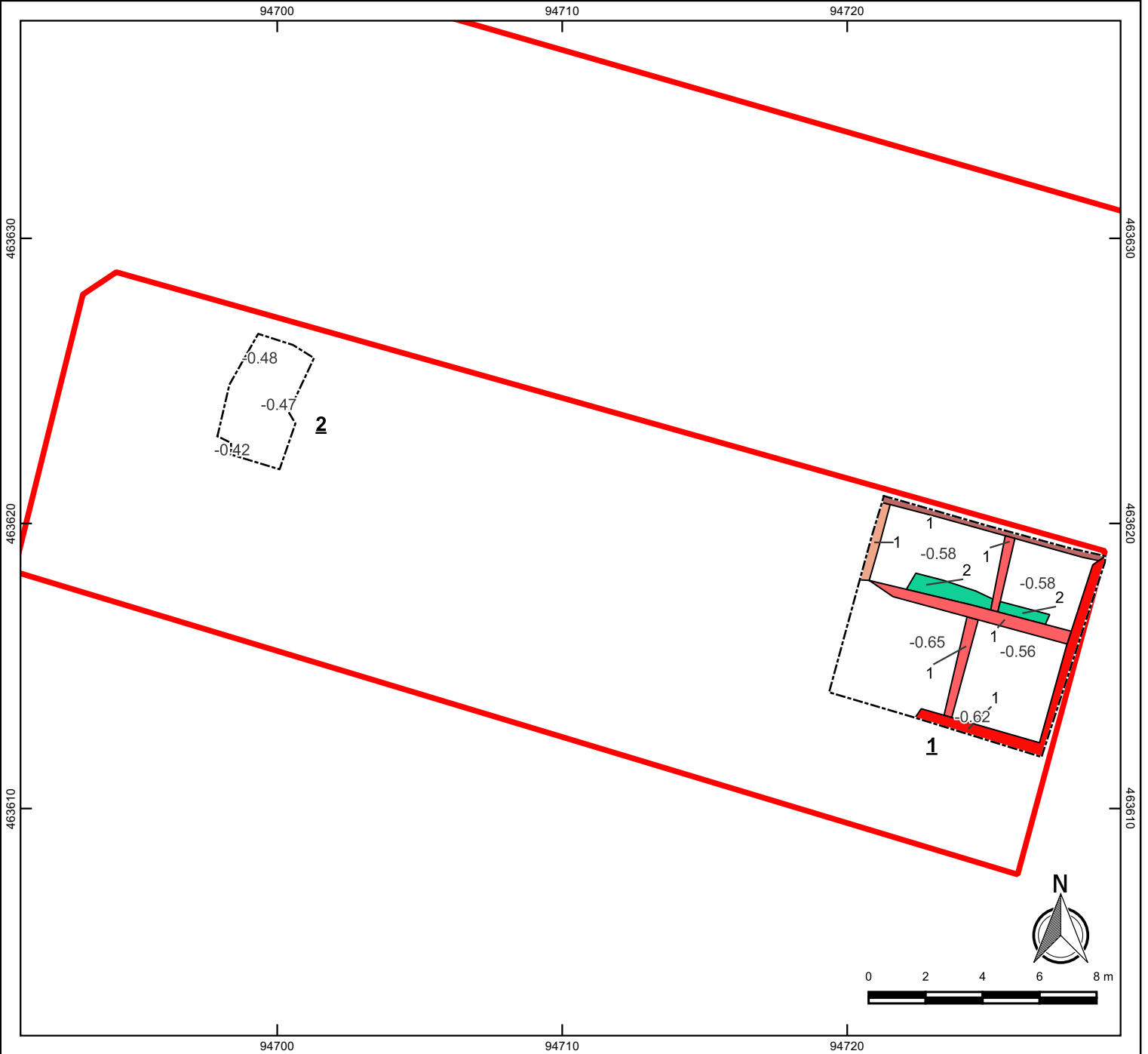
IDDS  
 's- Gravendijckseweg 37  
 2201 CZ Noordwijk  
 IDDS.NL

Postbus 126  
 2200 AC Noordwijk  
 info@idders.nl  
 T 071 - 402 85 86

**IDDS** integrale expertise bij ruimtelijke ontwikkeling

Project: Evertsen-van Speykstraat, Leiden	
OM nr.: 4737726100	Versie: 1
Projectnr.: 50610217	Formaat: A4
Schaal: 1:800	Datum: 9-4-2020
Tekenaar: JIR	

# Bijlage 4a: Allesporenkaart werkput 1 & 2



## Legenda

- plangebied
- greppel
- werkput
- tussenmuur
- binnenmuur
- voorgevel
- buitengevel
- Vlakhoogte



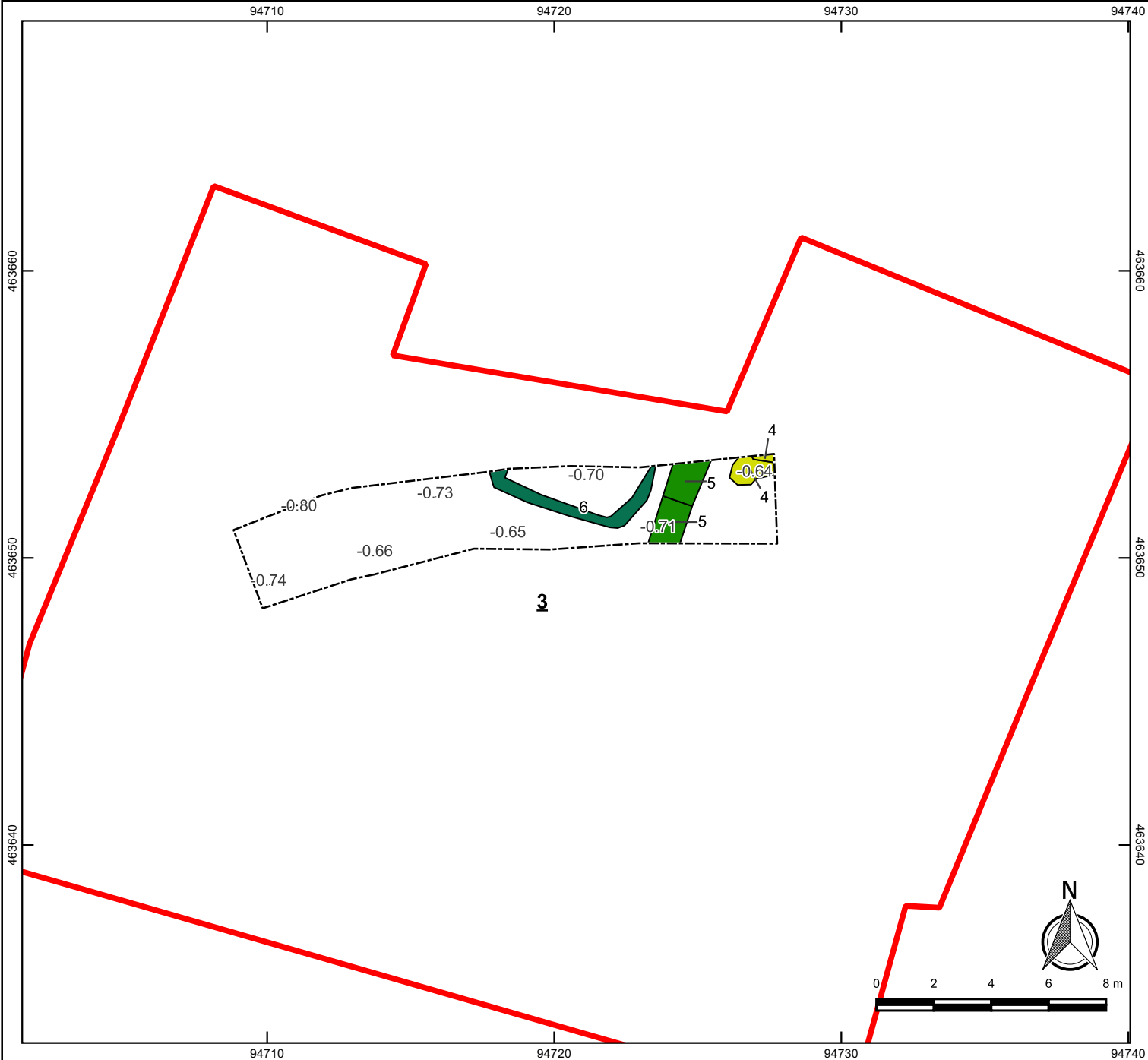
IDDS  
 's- Gravendijkseweg 37  
 2201 CZ Noordwijk  
 IDDS.NL

Postbus 126  
 2200 AC Noordwijk  
 info@idds.nl  
 T 071 - 402 85 86

**IDDS** integrale expertise bij ruimtelijke ontwikkeling

Project: Evertsen-van Speykstraat, Leiden	
OM nr.: 4737726100	Versie: 1
Projectnr.: 50610217	Formaat: A4
Schaal: 1:200	Datum: 9-4-2020
Tekenaar: JIR	

# Bijlage 4b: Allesporenkaart werkput 3



## Legenda

- plangebied
- werkput
- kringgreppel
- kuil
- sloot
- Vlakhoogte



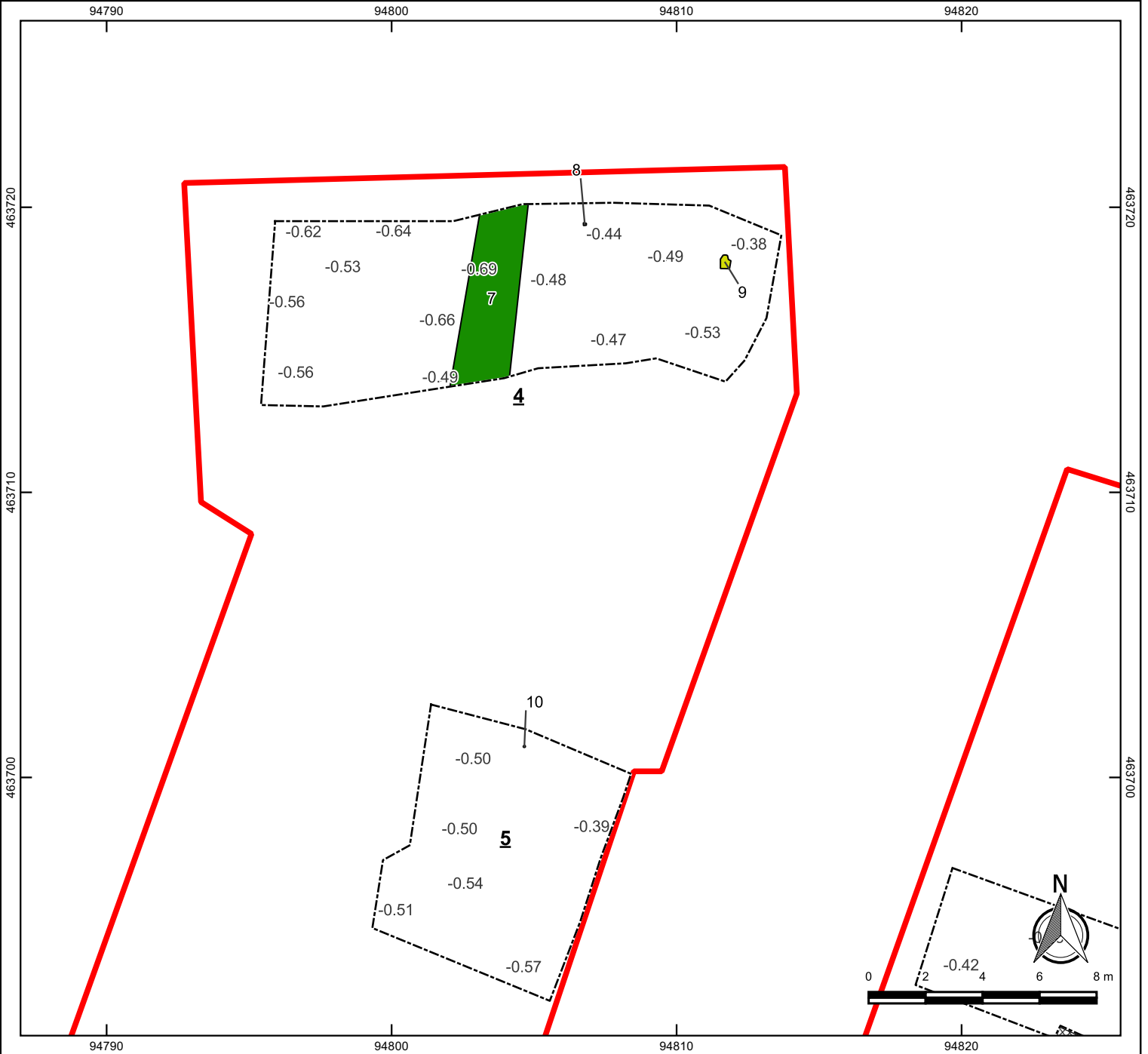
IDDS  
 's- Gravendijkseweg 37  
 2201 CZ Noordwijk  
 IDDS.NL

Postbus 126  
 2200 AC Noordwijk  
 info@idds.nl  
 T 071 - 402 85 86

**integrale expertise bij ruimtelijke ontwikkeling**

Project: Evertsen-van Speykstraat, Leiden	
OM nr.: 4737726100	Versie: 1
Projectnr.: 50610217	Formaat: A4
Schaal: 1:200	Datum: 9-4-2020
Tekenaar: JIR	

# Bijlage 4c: Allesporenkaart werkput 4 & 5



## Legenda

- plangebied
- werkput
- kuil
- paalkuil
- sloot
- staak
- rec
- Vlakhoogte

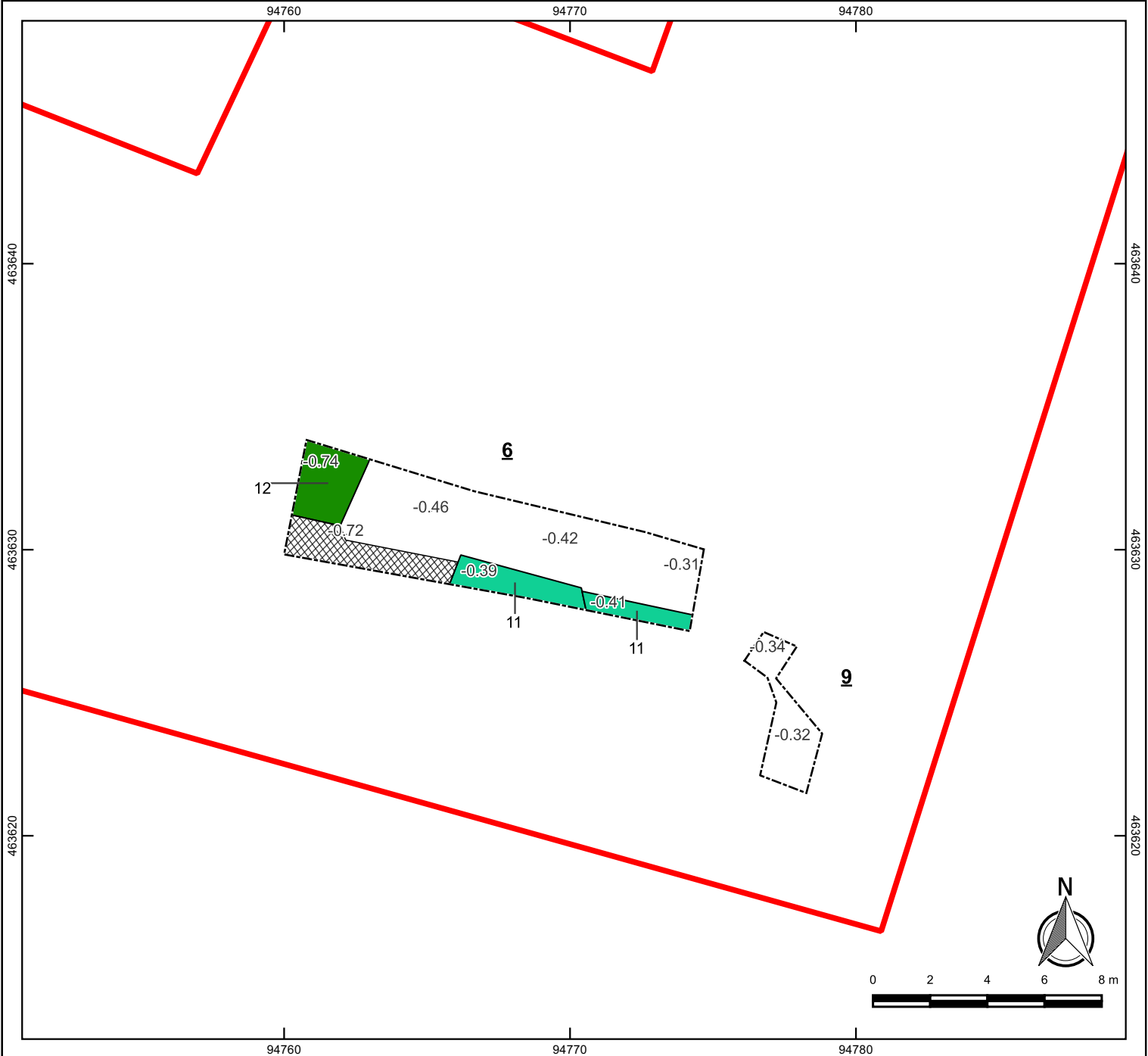


IDDS  
 's- Gravendijckseweg 37  
 2201 CZ Noordwijk  
 IDDS.NL

Postbus 126  
 2200 AC Noordwijk  
 info@idds.nl  
 T 071 - 402 85 86

Project: Evertsen-van Speykstraat, Leiden	
OM nr.: 4737726100	Versie: 1
Projectnr.: 50610217	Formaat: A4
Schaal: 1:200	Datum: 9-4-2020
Tekenaar: JIR	

# Bijlage 4d: Allesporenkaart werkput 6 & 9



## Legenda

- plangebied
- werkput
- sloot
- greppel
- recente verstering
- Vlakhoogte



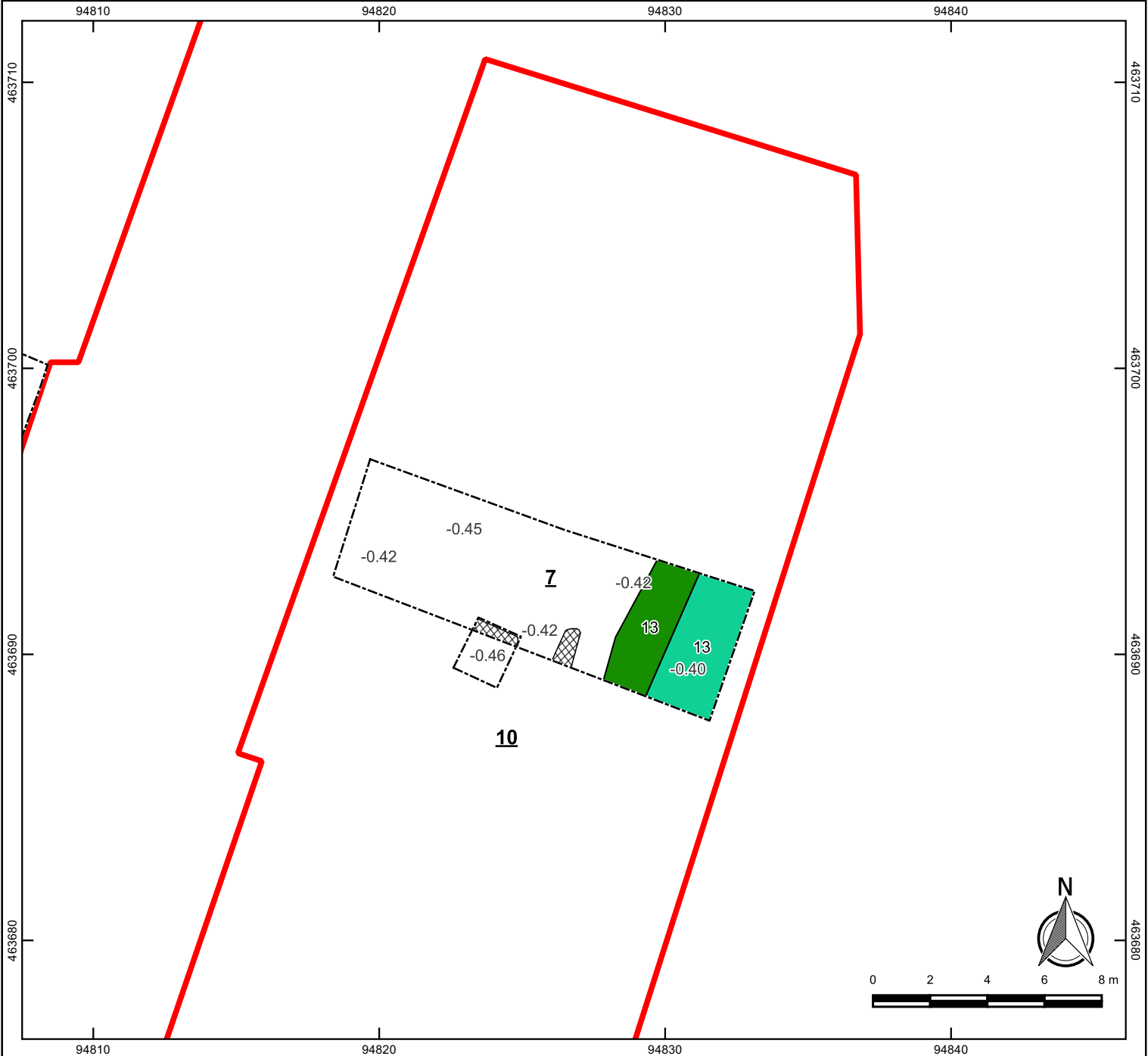
IDDS  
 's- Gravendijckseweg 37  
 2201 CZ Noordwijk  
 IDDS.NL

Postbus 126  
 2200 AC Noordwijk  
 info@idds.nl  
 T 071 - 402 85 86

*integrale expertise bij ruimtelijke ontwikkeling*

Project: Evertsen-van Speykstraat, Leiden	
OM nr.: 4737726100	Versie: 1
Projectnr.: 50610217	Formaat: A4
Schaal: 1:200	Datum: 9-4-2020
Tekenaar: JIR	

# Bijlage 4e: Allesporenkaart werkput 7 & 10



## Legenda

- plangebied
- werkput
- greppel
- recente verstoring
- sloot
- Vlakhoogte



IDDS  
 's- Gravendijckseweg 37  
 2201 CZ Noordwijk  
 IDDS.NL

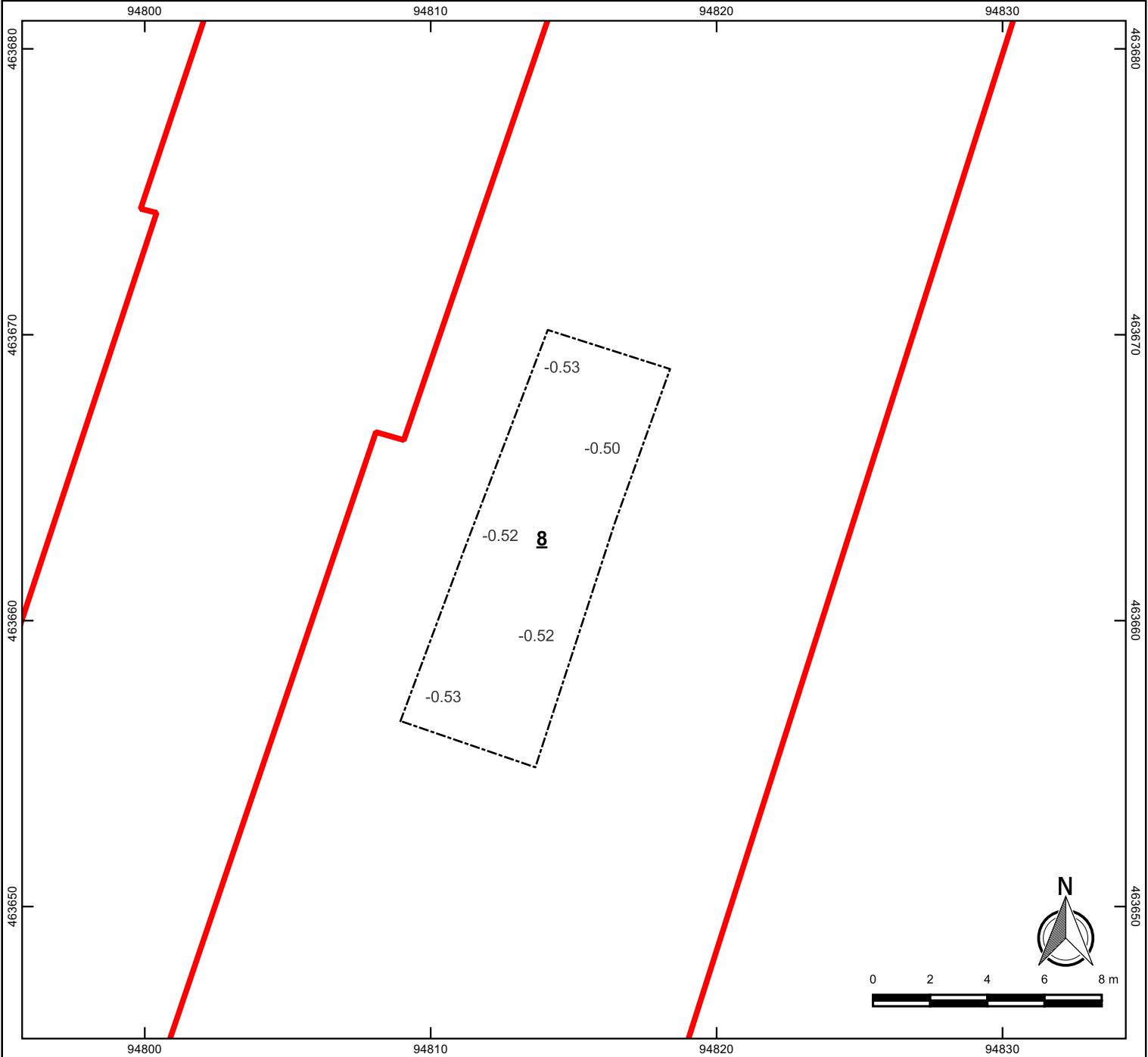
Postbus 126  
 2200 AC Noordwijk  
 info@idds.nl  
 T 071 - 402 85 86

*integrale expertise bij ruimtelijke ontwikkeling*

Project: Evertsen-van Speykstraat, Leiden	
OM nr.: 4737726100	Versie: 1
Projectnr.: 50610217	Formaat: A4
Schaal: 1:200	Datum: 9-4-2020
Tekenaar: JIR	



# Bijlage 4f: Allesporenkaart werkput 8



## Legenda

- plangebied
- werkput
- Vlakhoogte



IDDS  
 's- Gravendijckseweg 37  
 2201 CZ Noordwijk  
 IDDS.NL

Postbus 126  
 2200 AC Noordwijk  
 info@idds.nl  
 T 071 - 402 85 86

*integrale expertise bij ruimtelijke ontwikkeling*

Project: Evertsen-van Speykstraat, Leiden	
OM nr.: 4737726100	Versie: 1
Projectnr.: 50610217	Formaat: A4
Schaal: 1:200	Datum: 9-4-2020
Tekenaar: JIR	